

УДК 811.161.2'373.611

І. Я. Мислива-Бунько*Східноєвропейський національний університет
імені Лесі Українки***Теоретичні аспекти вивчення складних слів
в українській лінгвістиці**

Мислива-Бунько І. Я. Теоретичні аспекти вивчення складних слів в українській лінгвістиці. У статті проаналізовано теоретичні вчення українських лінгвістів про складні слова. Вказано, що загалом сформувалося два підходи до тлумачення способів творення складних лексем: традиційний і нетрадиційний. Сформульовано узагальнююче визначення терміна «складне слово», виокремлено спільні та відмінні риси композитів, юкстапозитів, аббревіатур.

Ключові слова: *складне слово, композит, юкстапозит, аббревіатура.*

Мыслива-Бунько И. Я. Теоретические аспекты изучения сложных слов в украинской лингвистике. В статье проанализированы теоретические учения украинских лингвистов о сложных слова. Указано, что в целом сформировалось два подхода к определению способов создания сложных лексем: традиционный и нетрадиционный. Сформулировано обобщающее толкование термина «сложное слово», выделены общие и отличительные черты композитов, юкстапозитов, аббревиатур.

Ключевые слова: *сложное слово, композит, юкстапозит, аббревиатура.*

Myslyva-Bunko I. Ya. Theoretical aspects of compound words in Ukrainian linguistic. The paper explores the theoretical teaching Ukrainian linguists about compound words. Indicated that generally formed two approaches to the interpretation methods of creating complex tokens: traditional and unconventional. Formulated a generalized definition of the term «compound word». Singled out differences and similarities composites, yuxtaposites (compound words), abbreviations.

Keywords: *compound word, composite, yuxtaposite (compound word), abbreviation.*

Лінгвістика має давні традиції з вивчення складних слів. Чимало вчених здійснювало спроби опису цих одиниць із погляду історії виникнення та розвитку, словотвірної структури та семантики, їхнього функціонування та призначення в тексті. Проте ще досі лишаються спірні питання щодо тлумачення понять «складне слово», процесів появи складних слів. Цим і зумовлена **актуальність** обраної теми.

Мета статті — проаналізувати теоретичні вчення українських мовознавців про складні

слова та виокремити спільні та відмінні риси композиції, юкстапозиції, аббревіації.

Нині існує безліч визначень терміна «складне слово» (див. Табл. 1), адже в його сутність вкладаються різні характеристики: а) морфемна структура слова (наявність двох чи більше кореневих морфем, самостійних слів чи скорочених лексем); б) спосіб творення; в) семантична єдність компонентів складання; г) співвіднесеність складного деривата з синтаксичною структурою (словосполученням, реченням); г) принцип аналогії тощо.

*Таблиця 1.***Визначення терміна «складне слово»**

№ п/п	ТЛУМАЧЕННЯ	АВТОР, ДЖЕРЕЛО
1.	Складне слово — похідне слово, утворене способом основоскладання чи словоскладання, що має не менше ніж дві основи.	Клименко Н.Ф. Складне слово / Н.Ф. Клименко // Українська мова. Енциклопедія / [редкол.: Русанівський В.М., Тараненко О.О. (співголови), Зяблюк М.П. та ін.]. — К. : Вид-во «Українська енциклопедія» імені М.П. Бажана, 2000. — С. 555.

2.	Складне слово — слово утворене поєднанням двох або більше основ (коренів).	Єрмоленко С.Я., Бирик С.П., Тодор О.Г. Українська мова. Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів / [за ред. С.Я. Єрмоленко]. — К. : Либідь, 2001. — С. 157.
3.	Складне слово являє собою новотвір, що виник внаслідок складання двох (або більше) окремих слів, основ або коренів, новотвір, що становить не тільки семантичну, а й структурну єдність.	Родзевич Н.С. Про будову складних слів у сучасній українській мові / Н.С. Родзевич // Українська мова в школі. — 1952. — № 6. — С. 12.
4.	Складне слово — це таке слово, яке утворене з основ із реальним значенням лексичного цілого, значення якого є простою сумою значень його компонентів, але в той же час не змінює лексичних значень останніх, а, навпаки, виростає з них, перетворюючи їх у складі частини якісно нової лексичної одиниці.	Доленко М.Т. Складні прикметники в сучасній українській мові / М.Т. Доленко // Українська мова в школі. — 1956. — № 1. — С. 18.
5.	Складне слово — це слово, утворене з двох або кількох слів, основ чи коренів, об'єднаних в одну лексичну одиницю, яка набула не тільки формально-граматичних і семантичних ознак окремого слова, а й структурну єдність.	Кротеви́ч Є.В., Родзевич Н.С. Словник лінгвістичних термінів / Є.В. Кротеви́ч, Н.С. Родзевич . — К. : Вид-во АН УРСР, 1957. — С. 160.
6.	Складне слово — це лексичне утворення, сформоване за внутрішніми законами розвитку мови внаслідок об'єднання двох чи кількох слів, основ чи коренів, які вступають у синтаксичні зв'язки і зберігають свої лексичні значення, у зв'язку з чим складне слово позначене відносно структурно-семантичною єдністю; це утворення, яке залежно від більшої чи меншої міри злиття в ньому компонентів, наближається, з одного боку, до простого слова, а з другого — до словосполучення.	Азарова Л.Є., П'яст Н.Й. Складання як один із способів словотвору / Л.Є. Азарова, Н.Й. П'яст. — Вінниця : УНІВЕРСУМ-Вінниця, 2005. — С. 45.

Ураховуючи напрацювання мовознавців, у роботі запропоновано власне узагальнене визначення: складне слово — це цілісно оформлена лексична одиниця (і в граматичному, і в семантичному плані — слово має своє нове значення, а не просто сума значень його компонентів); побудоване за внутрішніми законами української мови внаслідок об'єднання двох чи більше основ чи самостійних слів, скорочення слів на базі словосполучення, порівняння або навіть речення, а також за аналогією до вже існуючих слів; співвідноситься з певною частиною мови та в тексті виступає відповідним членом речення.

Процес творення складних лексем у мовознавстві розглядається у двох аспектах: традиційному і нетрадиційному. Із традиційного погляду складні слова ґрунтуються на словосполученнях із різним синтаксичним зв'язком — сурядним чи підрядним [9:157; 16:556]. Учені називають такі основні принципи виникнення складних слів:

1) морфологічний — з'єднання основ або коренів (чистих чи оформлених суфіксами) у складне слово за допомогою голосного *о* або *е* (*брунькоцвіт*, *самохідка*, *бронебійка*);

2) синтаксико-морфологічний — сполучення слів у структурно-складну одиницю,

що становлять собою у формальному плані поєднання за допомогою інтерфіксів, а в семантичному — синтаксичне словосполучення. Компоненти з часом переосмислившись та скоротившись, злилися в одне ціле і набули нового значення (*трудодень* ← *трудовий день*, *першотравень* ← *Перше травня*);

3) синтаксичний — сполучення компонентів складного слова у формі зв'язку дієслова з додатком (імперативний зворот). Найбільш типовим прикладом цього принципу в сучасній українській мові є слова, що утворилися з синтаксичного звороту або словосполучення, яке складається з дієслова в наказовій формі й іменника (*горицвіт*, *вертихвіст(ка)*, *скализуб*, *шибайголова*). У словах, що належать до синтаксичного принципу, і досі зберігся живий синтаксичний зв'язок між компонентами, тобто вони перебувають у певних граматичних зв'язках;

4) нейтральний — сполучення слів у складну лексему шляхом їх співположення без звичайного граматичного оформлення (*мати-земля*, *завод-велетень*) [23:12–18].

У кожному з наведених способів словоскладання в основі лежать синтаксичні зв'язки компонентів. Усі вони характерні українській мові. Проте, на нашу думку, недоцільно

розмежовувати морфологічний та синтаксико-морфологічний принципи, адже вони тісно пов'язані. Варто зауважити, що перших два способи мають стосунок до основоскладання. Третій принцип кваліфікуємо як зрощення, а четвертий — юкстапозицією.

Українській мовознавчій науці поняття «комполит» відоме в широкому та вузькому розуміннях. У широкому значенні комполити розглядаються як складні слова, утворені з двох або кількох слів, основ чи коренів, об'єднаних в одну лексичну одиницю, яка набула формально-граматичних і семантичних ознак окремого слова [5:259]. Вузьке тлумачення комполитів полягає в розумінні їх як похідних складних слів, утворюваних способом основоскладання [13:245]. Ось у такому трактуванні нині використовується термін «комполит» на позначення слів, утворених поєднанням основ. Паралельно у нашій роботі функціонуватиме термін «складне слово» (у вузькому трактуванні) на позначення дериватів, утворених складанням основ.

В. Горпинич виділяє три різновиди основоскладання: а) утворення похідних слів на основі сурядного поєднання окремих слів: *лісостеп*; б) утворення похідних слів із словосполучень: *сільське господарство* — *сільськогосподарський*; в) утворення похідних зі слів, які безпосередньо не поєднуються у словосполучення: *пароплав*, *фотоательє*, *паровоз* [7:89]. За характером словотвірних засобів науковець розрізняє основоскладання чисте, складно-суфіксальне і складно-суфіксально-префіксальне [8:129].

Зазвичай основи поєднуються в складне слово за допомогою сполучних голосних *о*, *е* (*є*): *бурякорізка*, *лісостеп*, *бензовоз*, *землемір*, *краєвид*. Однак є такі лексеми, що виникають шляхом безпосереднього сполучення основ повнозначних слів, деякі — шляхом поєднання відмінюваної форми одного слова з основою другого без інтерфікса: *стопкран*, *Миргород*, *фотовиставка*, *однорідний*, *чотирикутник*, *трьохсотліття* [4:103; 7:87; 10:196; 25:198]. У словах на зразок *чотириповерховий*, *двохтомний*, *троюрідний* Н. Клименко виділяє-таки сполучні голосні *-і* й інтерфіксальні морфеми *-ох*, *-ою* [15:413]. Тож цілком слушним нам видається зауваження Л. Азарової: «...голосні [а] та [у], які завершують першу основу таких іменників (пор. *авіамодел*, *п'ятирічка*), хоч за сучасних граматичних норм не є сполучними голосними, проте вони виконують з'єднувальну фун-

кцію між приголосними у звуковій оболонці комполита» [1:19].

Значний внесок у розбудову вчення про комполити зробила Н. Клименко, котра вважає, що 10% словникового складу української мови становлять складні слова і більшість із них утворені способом основоскладання [20:67]. Комполити в сучасній українській літературній мові засвідчують перехід від слів, утворених словоскладанням, до одиниць — наслідку основоскладання. Адже, на її думку, спершу виникло словоскладання, далі на його ґрунті сформувалося основоскладання, якому властивий більший ступінь зв'язку між компонентами слова [20:91]. Цей спосіб творення складних слів Н. Клименко вважає «центром, навколо якого відбувається перехід слів чотирьох різновидів: простих, комполитів, юкстаполитів, аббревіатур» [17:316].

Основоскладання в нашій мові ґрунтується на словосполученнях. Та в цьому разі вчена наголошує на тому, що комполити утворюються не від будь-яких словосполучень, а тільки від тих, «де є тісний зв'язок між його членами» [12:85]. Складне слово наче вбирає в себе синтаксичні зв'язки компонентів словосполучення, їх семантичні відношення. Саме тому й дослідниця каже, що у нього є свій внутрішній синтаксис, зумовлений синтаксичними характеристиками того словосполучення, на основі якого воно виникло [20:71]. Внутрішній синтаксис комполита української мови характеризується постпозицією пояснювального члена, і тому помітна зміна порядку розташування основ, співвідносних із компонентами мотивуючого найчастіше дієслівно-іменникового (*варити сіль* → *солевар*) або субстантивного (*наймач квартири* → *квартиронаймач*) сполучення. У комполитах, мотивованих прикметниково-іменниковими словосполученнями, порядок розташування складників не змінюється, оскільки пояснювальні члени займають кінцеву позицію: *кругле лице* → *круглолиций*, *чорний вус* → *чорновус* [13:243]. Учена висновковує, що на семантичну і словотвірну структуру впливають: а) особливості лексичної сполучуваності слів, актуалізованих у словосполученнях; б) тип (пряме, переносне, спеціальне, вільне, фразеологічне) лексичних значень, співвідносних із складними словами морфологічно простих слів; в) якісний склад лексичної семантики слів, поєднуваних у словосполучення, наявність у ньому певних семантичних компонентів, здатних оцінюва-

ти предмет чи якість дії й унаслідок цього поєднуватися з іншими компонентами значення; г) специфіка синтаксичної сполучуваності кожної частини мови; г) характер номінативного значення компонентів словосполучення, їх предикативність чи означуваність [18:244].

Усі наведені вище трактування композицій в українській лінгвістиці ґрунтувалися на тому, що ці одиниці утворені на основі словосполучень. Принципово новий підхід на природу виникнення складних слів запропонувала К. Городенська і процес появи композитів витлумачила «як формально-граматичну реалізацію семантичної структури речення» [6:28]. Вона встановила, що складні іменники української мови є формально-граматичним утіленням семантичної структури одного або двох елементарних речень. Л. Азарова пропонує методологію гармонійної побудови складних слів. Вона структуру композитів і юкстапозитів розглядає як упорядкування складників таких номінацій певною системою досконалих співвідношень, базовим серед яких виступає пропорція, що відповідає поділу цілого на дві частини і називається «золотою» [3:4].

Ще одним із різновидів складання в сучасній українській літературній мові є **словоскладання**. У вітчизняній лінгвістичній науці в галузі семантичної та дериваційної природи юкстапозитів працювали К. Городенська, Л. Булаховський, В. Горпинич, Н. Клименко, Н. Родзевич, М. Чемерисов та інші. Проте, на наш погляд, суперечливі питання структури та семантики слів, утворених способом словоскладання, найґрунтовніше витлумачено у працях Л. Азарової [1; 2]. Учена визначила лінгвальний статус, диференційні ознаки юкстапозитів та особливості відмежування їх від апозитивних словосполучень у сучасній українській літературній мові: а) постійна номінативність; б) ідіоматичність лексичного значення юкстапозита, денотативна співвіднесеність; в) цілісне оформлення слова, яке забезпечує різноаспектна відтворюваність закладеного в ньому лексичного значення; г) синонімія слів і компонентів юкстапозитів; г) наявність поряд з ними синонімів [1: 102; 2: 241].

В. Горпинич слова, утворені шляхом словоскладання, називає складеними та розподіляє їх на п'ять груп: 1) редуплікація (*тихотихо, думав-думав, ледь-ледь*); 2) синонімічні єдності (*пане-брате, стежки-доріжки*);

3) семантичні єдності (*батько-мати, діди-прадіди, хліб-сіль*); 4) прикладкові сполучення (*місто-герой, машина-амфібія*); 5) словесно-цифрові сполучення (*Рубін-106, Електрон-2* (марка телевізора), *Київ-10* (фотоапарат) тощо) [8:128].

Н. Клименко у своїх працях юкстапозицію визначає як складання кількох оформлених слів або форм слів, для яких характерне поєднання двох чи більше компонентів без сполучних голосних (*інженер-механік, поцейбічний, цьогорічний, альфа-проміння, так-сяк, жалюгідний*) [18:3; 19:742]. Розглядаючи словотвірну структуру юкстапозитів та класифікуючи їх на групи, дослідниця використовує такий прийом, як розгорнення складних слів у словосполучення. Відповідно Н. Клименко виділяє два типи цих слів, компоненти в яких або синтаксично координуються (сурядний зв'язок), або синтаксично підпорядковані (підрядний зв'язок). До першого типу належить група слів, котрі можна об'єднати сполучником *і*: *отець-мати, батько-мати, хліб-сіль, брат-і-сестра, південь-північ*. Наведені приклади означають здебільшого збірні поняття (*отець-ненька, горі-кручі*) або назви рослин (*мати-й-мачуха*) і відзначаються поєднанням двох лексично однорідних або цілком протилежних іменникових основ. Таке поєднання компонентів властиве також прикметниковим, займенниковим і прислівниковим юкстапозитам (*перший-ліпший, такий-сякий, де-колись, тишком-нишком*). Другу групу цього типу складають іменники, синтаксичними еквівалентами яких виступають словосполучення зі сполучником *як*. Тут варто виділити 3 підгрупи юкстапозитів: 1) слова, зв'язок між якими переданий рівноправним способом — перший компонент, як другий — другий компонент, як перший (або сполученням *і ... і*): *танк-паравоз* → *і танк, і паравоз* → *танк як паравоз* → *паравоз як танк*; *ліжко-диван* → *і ліжко, і диван* → *ліжко як диван* → *диван як ліжко*; 2) іменники, синтаксичний зв'язок яких оформлений так: перший компонент, як другий: *ракета-носій* (ракета як носій), *бібліотека-читальня* (бібліотека як читальня). Сюди можна віднести слова *хата-лабораторія, хата-читальня, бавовна-сирець, цегла-сирець, шовк-сирець, льон-довгунець, льон-рошенець* тощо; 3) складні слова, у яких другий компонент порівнюється з першим: *чудобогатир* (богатир як чудо), *диво-будинок* (будинок як диво), *жар-птиця* (птиця як жар).

До цієї підгрупи належать іменники на зразок *пила-раба, ремінь-риба, меч-риба, молот-риба, голка-риба, плакун-трава*, твірні основи яких можуть поєднувати в собі постійну ознаку виділену переважно на основі схожості при порівнянні чи зіставленні предмета з іншим.

Другий тип юкстапозитів становлять слова, що трансформуються в атрибутивні словосполучення (тобто перший компонент легко перетворюється на прикметник): *Іван-дерево* → *Іванове дерево*, *чар-зілля* → *чарівне зілля*. Більшість іменників цього типу складають слова іншомовного походження: *рентген-апарат, прем'єр-міністр, томат-пюре*. Трапляються випадки, у яких поєднано запозичене слово з українським (*штаб-квартира*). За структурою до них близькі лексеми *дівич-вечір, дівич-ягода, багат-вечір*, де перший компонент — прикметникова основа [14:17–18].

Близькими є думки Л. Азарової. Вона, вивчаючи структуру іменників-юкстапозитів, їх компоненти сприймає: 1) або як рівноправні в значеннєвому плані, коли такі іменники утворені зі сполучень сурядного характеру і поєднують у собі як антонімічні, так і синонімічні відношення (*південь-північ, ввіз-вивіз, розтяг-стяг, спогади-думи, стежки-доріжки, повторення-відтворення*); 2) або як нерівноправні, логіко залежні й синтаксичні відношення між ними послаблені. За другої умови іменники-юкстапозити утворюються за моделлю апозитивного типу, на що вказує конкретизація одного компонента за допомогою другого (*лікар-еколог, лікар-терапевт* і под.) або взаємна конкретизація компонентів (*інженер-технолог, штукатур-маляр*) [1:82].

По-новому складені слова розглядає В. Куценко. Він виокремлює два типи іменникових юкстапозитів відповідно до їх семантики, беручи до уваги не значення ізольованих компонентів, а їхню співвіднесеність / не співвіднесеність із реалією об'єктивної дійсності (денотатом), яку позначає дволексемний дериват: 1) одиниці з денотативно односпрямованими компонентами, серед яких розрізняють слова трьох зразків: «означуване — означення», синонімічні зрощення і слова-повтори; 2) одиниці з денотативно різноспрямованими компонентами, які поділяються на юкстапозити-фразеологізми і біноміни (з лат. *Binomen*, / -inis — «подвійний іменник») [22:83–85].

Для позначення дериватів, утворених шляхом словоскладання, в мовознавстві усталився термін «юкстапозит». Тому слідом за Н. Клименко [19:742], Л. Азаровою [1:102] ми також використовуватиме це поняття. Хоча поряд, як синонім, уводимо термін «складене слово». На нашу думку, вживання цього поняття є цілком вмотивованим, оскільки компонент «складений» указує на формально розчленований склад лексеми.

У сучасній українській мові складні слова творяться не тільки у результаті поєднання основ і слів, але й скороченням самостійних лексем. **Абревіацію** у вітчизняній лінгвістиці досліджували в різних аспектах: причини виникнення та формування складноскорочених слів, їхня формальна структура (Н. Клименко, К. Тронь); оформлення граматичного роду, словозміна абревіатур, участь у словотвірному процесі (Л. Бойченко, М. Сердюк); аналіз вживання абревіатур у різноманітних дискурсах — діловому, публіцистичному (Р. Микульчик, Г. Шаповалова, М. Навальна, О. Мацько, Г. Віняр, В. Жайворонок, О. Стишов).

Автори довідника «Сучасна українська мова» наголошують на тому, що абревіація «поєднує обов'язково два способи — скорочення і складання» [27:170]. Проте цей різновид творення номенів, як зазначає В. Горпинич, відрізняється від складання характером з'єднуваних компонентів: при складанні з'єднувані компоненти є повноцінними семантичними одиницями — словами або їхніми основами (*інженер-механік, зернохочище*), а при абревіації з'єднувані компоненти є найчастіше асемантичними частинами слова або окремими звуками, «уламками» слів (*продмаг, колгосп*), хоч компонентом абревіатури може бути й ціле (неусічене) слово (*райрада, метробуд*) [8:129]. Специфічною рисою абревіації, як відзначає Н. Клименко, є усічення будь-якого елемента словосполучення, що мотивує слово, на противагу, наприклад, композитам, у яких скорочується остання в слові основа. У словосполученнях, що мотивують абревіатури, значення виражене в розчленованому вигляді, а в складноскороченому дериваті воно нерозчленоване, стисле [18:4].

Н. Клименко абревіацію визначає як спосіб поєднання в одному слові кількох слів, що скорочуються до кореня чи основи (*заготзерно, медсестра*), до кількох складів (*райком, лікнеп*), до окремих букв (*вуз, СРСР, КПРС*) [18:4]. А абревіатура — це похідне слово, що утворюється складанням скороче-

них основ і буває здебільшого еквівалентною словосполученню, яке її мотивує: *ветеринарна амбулаторія* → *ветамбулаторія* [11:7].

У мовознавчій науці існують класифікації складноскорочених дериватів за найрізноманітнішими характеристиками [24:153–164; 26:252], хоч в основу покладено традиційні три типи — ініціальні (буквенні та звукові), складові, мішані (комбіновані) [18:4; 11:7].

Питання аброморфем, аброморфемних утворень у своїй дисертації «Структурно-семантичні типи аброутворень в українській мові» розробляла С. Климович. За визначенням авторки, аброморфемні абревіатури — це складноскорочені слова, які мають у своєму складі аброморфему одного чи кількох слів. Утворюються вони внаслідок поєднання в одне слово або скорочених основ, або скороченого (скорочених) і цілого слова, що входять до складу вихідного словосполучення [21:6].

Загальновідомо, що абревіатури, як і будь-які інші складні слова в українській мові, утворюються на базі словосполучень, з якими перебувають у різних структурно-семантичних зв'язках. Проте С. Климович слушно зауважує, що між мотивувальними словосполученнями й абревіатурами спостерігається порушення структурного паралелізму, причиною якого вбачає у невідповідності конструктивних можливостей словосполучення та складноскороченого слова [21:7]. Тому на основі структурної співвіднесеності складників аброутворень із компонентами вихідних словосполучень учена називає такі групи: 1) абревіатури, у яких усі аброморфеми мають співвідносне мотивувальне слово у вихідному словосполученні: *генплан* (генеральний план), *райветлікарня* (районна ветеринарна лікарня); 2) абревіатури, що об'єднують абревіатурні морфеми, співвідносні лише з деякими компонентами вихідних словосполучень: *Євроатом* (Європейське співтовариство з атомної енергії), *Українформ* (Українське національне інформаційне агентство); 3) абревіатури, у яких одні аброморфеми замінені іншими: *облспоживспілка* (обласна рада споживчих кооперативних товариств), *Укрицукор* (Національна асоціація цукровиків України) [21:7].

Узявши до уваги різні погляди на ці способи словотворення, спробуємо виділити спільні та відмінні риси осново-, словоскладання й абревіації. Серед спільних законо-

мірностей творення складних слів шляхом складання й абревіації можна відзначити такі: 1) унаслідок цих способів виникають тільки складні слова; 2) трьома способами творення лексичних одиниць характерна співвіднесеність похідного деривата з вихідною синтаксичною конструкцією (словосполученням); 3) найчастіше цими способами словотвору виникають іменники; 4) і для осново-, і для словоскладання властиве творення слів від словосполучень із сурядним і підрядним зв'язком; 5) у результаті поєднання слів чи основ у нову одиницю з'являється і нове значення у слові (а не просто сума значень його складників).

Особливості творення композитів, юкстапозитів і абревіатур мають і свої відмінності:

— якщо значення композитів та юкстапозитів не є сумарним вираженням твірної синтаксичної конструкції, то семантика абревіатур завжди є синонімічною до вихідного словосполучення;

— у більшості випадків афіксальні похідні утворюються від композитів; серед композитів похідні має слово *панібрат*. Останнім часом активізувалося відабревіатурне словотворення. Ще донедавна вчені констатували, що від складноскорочених слів не виникають юкстапозити [18: 78], проте нині маємо деривати на зразок *VIP-гість*, *VIP-персона*, *ФАП-піонер*, *IT-ринок*;

— для похідних утворених шляхом поєднання основ властива наявність інтерфіксів (-о-, -е-, -с-, -и-), окрім деяких випадків;

— для абревіатур та юкстапозитів не характерні інтерфікси (крім *брат-і-сестра*, *мати-й-мачуха*);

— у композитів та абревіатур відмінюється тільки остання частина, а в юкстапозитів можуть відмінюватися обидва складники;

— найбільш відчутні зв'язки з вихідними синтаксичними конструкціями зберігають юкстапозити й абревіатури, а композити виявляють тісніший зв'язок між компонентами.

Отже, в лінгвістиці сформувалися різні підходи (традиційні та нетрадиційні) до вивчення композитів, юкстапозитів та абревіатур і шляхів їх творення.

Ми спробували узагальнити і класифікувати мовознавчі вчення про складні слова. У роботі сформульоване власне тлумачення терміна «складне слово», виокремлено спільні та відмінні риси композитів, юкстапозитів, абревіатур.

Література

1. Азарова Л. Є. Складання як один із способів словотвору : [монографія] / Л. Є. Азарова, Н. Й. П'яст. — Вінниця : УНІВЕРСУМ-Вінниця, 2005. — 123 с.
2. Азарова Л. Проблема статусу іменників-юкстапозитів у сучасному мовознавстві / Л. Азарова, Л. Радомська // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Лінгвістика. — Херсон, 2009. — Вип. IX. — С. 237—241.
3. Азарова Л. Є. Структурна організація складних слів (концепція «золотої» пропорції) : автореф. дис. ... д-ра філол. наук: 10.02.01 / Л. Є. Азарова. — К., 2002. — 35 с.
4. Волох О. Т. Сучасна українська літературна мова / О. Т. Волох, М. Т. Чемерисов, Є. І. Чернов. — К. : Вища школа, 1989. — 334 с.
5. Ганич Д. І. Словник лінгвістичних термінів / Д. І. Ганич, І. С. Олійник. — К. : Вища школа, 1958. — 360 с.
6. Городенська К. Г. Структура складних іменників у контексті семантичного синтаксису / К. Г. Городенський // Мовознавство — 1988. — № 3. — С. 27—34.
7. Горпинич В. О. Будова слова і словотвір / В. О. Горпинич. — К. : Рад. школа, 1971. — 118 с.
8. Горпинич В. О. Сучасна українська літературна мова : Морфеміка. Словотвір. Морфологія / В. О. Горпинич. — К. : Вища школа, 1999. — 207 с.
9. Єрмоленко С. Я. Українська мова. Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів / Єрмоленко С. Я., Бибик С. П., Тодор О. Г. / [за ред. С. Я. Єрмоленко]. — К. : Либідь, 2001. — 224 с.
10. Жовтобрюх М. А. Курс сучасної української літературної мови / М. А. Жовтобрюх, Б. М. Кулик. — К. : Вища школа, 1965. — 402 с.
11. Клименко Н. Ф. Аббревіатура / Н. Ф. Клименко // Українська мова. Енциклопедія / [редкол. : Русанівський В. М., Тараненко О. О. (співголови), Зяблюк М. П. та ін.] — К. : Вид-во «Українська енциклопедія» імені М. П. Бажана, 2000. — С. 7.
12. Клименко Н. Ф. Словотвірна морфеміка сучасної української літературної мови / Н. Ф. Клименко, Є. А. Карпіловська. — К. : [б. в.], 1998. — 161 с.
13. Клименко Н. Ф. Композит / Н. Ф. Клименко // Українська мова. Енциклопедія / [редкол. : Русанівський В. М., Тараненко О. О. (співголови), Зяблюк М. П. та ін.] — К. : Вид-во «Українська енциклопедія» імені М. П. Бажана, 2000. — С. 245.
14. Клименко Н. Ф. Морфологічна будова композитів / Н. Ф. Клименко // Морфологічна будова сучасної української мови. — К. : Наук. думка, 1975. — С. 5—34.
15. Клименко Н. Ф. Основоскладання / Н. Ф. Клименко // Українська мова. Енциклопедія / [редкол. : Русанівський В. М., Тараненко О. О. (співголови), Зяблюк М. П. та ін.] — К. : Вид-во «Українська енциклопедія» імені М. П. Бажана, 2000. — С. 413.
16. Клименко Н. Ф. Складне слово / Н. Ф. Клименко // Українська мова. Енциклопедія / [редкол. : Русанівський В. М., Тараненко О. О. (співголови), Зяблюк М. П. та ін.] — К. : Вид-во «Українська енциклопедія» імені М. П. Бажана, 2000. — С. 555—556.
17. Клименко Н. Ф. Словоскладання. Аббревіація / Н. Ф. Клименко // Словотвір сучасної української літературної мови / [за ред. М. А. Жовтобрюх]. — К. : Наук. думка, 1979. — С. 314—402.
18. Клименко Н. Ф. Словотворча структура й семантика складних слів сучасної української літературної мови / Н. Ф. Клименко. — К. : Наук. думка, 1984. — 254 с.
19. Клименко Н. Ф. Юкстапозит / Н. Ф. Клименко // Українська мова. Енциклопедія / [редкол. : Русанівський В. М., Тараненко О. О. (співголови), Зяблюк М. П. та ін.] — К. : Вид-во «Українська енциклопедія» імені М. П. Бажана, 2000. — С. 742.
20. Клименко Н. Ф. Як народжується слово: наук.-попул. видання / Н. Ф. Клименко. — К. : Рад. школа, 1991. — 288 с.
21. Климович С. М. Структурно-семантичні типи аброутворень в українській мові : автореферат дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 / С. М. Климович. — Запоріжжя, 2008. — 20 с.
22. Куценко В. Проблема класифікації іменникових юкстапозитів (на матеріалі преси) / В. Куценко // Мовознавчі дослідження. — Донецьк : ДонДУ, 2000. — С. 82—89.
23. Родзевич Н. С. Про будову складних слів у сучасній українській мові / Н. С. Родзевич // Українська мова в школі. — 1952. — № 6. — С. 10—19.
24. Стишов О. А. Українська лексика кінця ХХ століття : (На матеріалі мови засобів масової інформації). — К. : Пугач, 2005. — 388 с.
25. Сучасна українська літературна мова / [за ред. А. П. Грищенка]. — К. : Вища школа, 1993. — 366 с.

26. Сучасна українська літературна мова : Лексика і фразеологія / [за ред. І. К. Білодіда]. — К. : Наук. думка, 1973. — 439 с.

27. Шевченко Л. Ю. Сучасна українська мова. Довідник / [Л. Ю. Шевченко, В. В. Різун, Ю. В. Лисенко; за ред. О. Д. Пономаріва]. — К. : Либідь, 1996. — 320 с.